

KOOLIUUENDUSLANE

S I S U:

Joh. Käis. Meie kooliuuendus ja rahvusliku kasvatuse ideoloogia.

A. Udras. Keeleõpetusest algkooli vanemais klasses.

P. Härm. Lugemisoskuse „teisest astmest“ ja selle õpetamisest.

Soomekeelse koolikirjanduse uudiseid.

Hõimunurk.

Järgmine Soome-Eesti koolikongress peetakse Eestis.

1937

Nr. 6

KOOLIUUENDUSLANE

EESTI ÕPETAJATE LIIDU PEDAGOOGILISE TOIMKONNA
JUURES OLEVA KOOLIUUENDUSRÜHMA BÜLLETÄÄN

Nr. 6.

Lõikusekuu 1937.

4. aastakäik.

Ilmub iga kuu (välja
arvatud juuni ja juuli).

Tellimishind eraldi „Õpetajate Lehest“ 50 s. aastas.

Meie kooli uuendus ja rahvusliku kasvatus- ideoloogia.

Joh. Käis.

Kui 3 aastat tagasi teostus mõningaid ümberhinnanguid ja ümberkorraldusi meie poliitilises ja riiklikus elus, siis ilmes ka teatavat aktiivsuse tõusu tagasikiskuvate olluste keskel hariduse alal. Siis leidis isikuid, kes arvasid olevat paraja aja rünnata kooli uuendusliikumist ja kas otseselt või kaudselt avaldada oma poolehoidu diktatuuri maades mõjule pääsenud ebademokraatlikele kasvatuslööksõnadele ja -põhimõtetele. Raske on ütelda, kas tulid need pedagoogiliselt läbikaalumatud mõtteavaldused uuenduspedagoogika põhimõtete puudulikust tundmisest või reaktsioonilisest häälestusest üldse kõige uue suhtes. See polegi tähtis, oluline on vaid tõsiasi, et kooli uuenduse vastased tol ajal „tõstsid pääd“ ja kahjuks leidsid mõnelt poolt ka teatavat vastutulekut, näit. ühes meie pedagoogilises ajakirjas, mis põhjustas üsna teravat poleemikat kooli uuendusküsimustes.

Kuigi need nähtused tekitasid kooli uuenduslastele mõningaid ebameeldivusi ja raskusi tegelikus töös, ei sautnud see „moodne“ reaktsiooniline liikumine märgatavalt pidurdada eesti algkooli (keskkoolist me ei kõnele, sest sääal pole veel kooli uuendustöö- sügavamalt pinda) sisemist arengut uuenduspedagoogika vaimus, nagu seda küllaltki mõjukalt tõestas koolinäitus 5. Soome-Ugri kultuurkongressi ajal 1936. a. Tallinnas. Veelgi rohkem: meie kooli uuenduslikud põhimõtted ja meneflused on võitnud tunnustuse ka meie hõimumaal, Soomes.

Et meie kooli uuendusliikumine ei vaibunud ka neil tagasikis-

kuvail aastail, on küll seletatav kasvatusuuendustöö õigete põhi-sihtidega, mis osutusid hästi vastavaks meie rahva põhiloomule. Eesti kooliuuendustööd on ikka püütud juhtida kindlate põhimõtete järgi demokraatliku haridusideaali sihis — kasvatada tublisid, teo-võimelisi ja teotahtelisi isiksusi ja kodanikke. (See nõue esineb nüüd ka meie põhiseaduses.) Isiksuse kasvatamine on ainult siis võimalik, kui kool arendab noortes peituvaid väärtuslikke individuaalseid omadusi ja võimeid ning ühistööga kasvatab noori kasulikeks ühiskonnaliikmeiks. Peame alati rõhutama, kuis just väikerahval on tähtis, et igas rahvapojas ja -tütres areneksid maksimaalselt temale looduse poolt osaks saanud loovad võimed, sest iga kasutamata jäetud võime üksikus on kaotus üldsusele.

Need juhtmõtted on osutunud paikapidavaiks ka „ülemineku-ajal“ ja neid tuleb üha rohkem rõhutada ja tegelikus töös silmas pidada. Seda tõestavad üsna selgesti seisukohavõtnud haridus- ja kasvatusküsimustes, nagu sellest oleme kuulnud avalikkuses ja ajakirjanduse kaudu. Kõigepäält meenutagem riigivanem K. Pätsi sõnu, et demokraatliku riigi ülesehitamiseks vajame vaba kasvatust, mis ei õpeta ainult järele kiitma, vaid loob ka iseseisvaid iseloomusid (kõne 8. XI 1936). Juuni lõpus k. a. oli koos Rahvusvaheline Kasvatuskongress Pariisis (sellest kongressist võttis osa ka Eesti haridusminister kol. A. Jaakson), kus harutati küsimust, milliseid vaimuomadusi rahvad ja riigid soovivad näha noorte kasvatuses ideaalina. Leiti, et need oleksid kokkuvõttes: tähelepanu ja vaatlusvõime arendamine, otsustusvõime kasvatamine, iseseisvuse ja algatusvõime arendamine ja tahtekindluse kasvatamine. Seda kõike taotlebki meie kooliuuendusliikumine. 23.—31. juulini s. a. toimus Pariisis Rahvusvaheline Rahvahariduskongress, kus käsitleti samuti uue kasvatuses ja õpetuses küsimusi, nende hulgas ka kollektiivse õpetuse individualiseerimist ja rühmatööd.

Veelgi huvitavamaks osutusid sõnavõtnud kasvatusküsimuste kohta Rahvuskogus. Komisjonides toonitati eriti isikliku tubliduse arendamist, mis on tubli kodaniku kasvatamise eelduseks. Kaudselt puudutasid kasvatusprobleeme mõlema Koja üldaruandjad, kõneldes eesti rahva põhiomadusist ja tema ajalooliselt kujunenud konstitutsioonist: peavad ju kasvatusideaalid vastama rahva hingelaadile ja tarvidustele.

Prof. J. Uluots väitis, et eesti rahva elukorda iseloomustab kõrgelt arenenud isiksus, — joon, mis läbib eesti rahva minevikku nii kaugele, kui meie silm ulatub vaatama. Seda isiksuse

momenti, seda ideaalse vabaduse joont pidi tabama ka uus põhi-seadus.

2. Koja üldaruandja A. Anderkopi kõnet läbib põhimõte, et Eesti tee on demokraatia tee. Vaieldes vastu neile, kes ülistavad etatismi ja kollektivismi, tsiteeris ta Tšehhoslovakkia end. presidendi Masaryck'i sõnu: „Ei ole olemas universaalset teadvust, on vaid individuaalne teadvus. Poliitiliselt on olemas vaid inividid, kes on organiseeritud tervikuks.“ Edasi tähendas aruandja, et kuigi ideoloogiliselt praegu elame raskeid aegu, on siiski kindel, et tuleb aeg, mil hakkavad puhuma värskemad tuuled. Kultuuriliselt on maailm hiigelsammudega edasi läinud. Iga kultuur aga kasvatab individuaalsust. Inimene ei saa enam jääda Aristotelese „poliitiliseks loomaks.“ On kindel, et demokraatlik mõtlemisviis jälle mõjule pääseb.

Samasuguseid mõtteid kasvatusküsimustes leiame ka mitmesuguste ajakirjade artikleist. Võtkem näiteks viimane ERK number (1937. nr. 4), ja säält loeme jällegi, et vajame uut ideloogiat noorsoo kasvatamiseks, sest demokraatlikult aluselt lahkudes oleme hakanud võtma omaks suurrahvaste iseloomu jooni. Meie peame aga säilitama vastavalt väikerahva tarvidustele tugevad isiksused.

Nii riigimeeste, poliitika- ja kultuurtegelaste arvamused kasvat- ja kooliküsimustes. Meie, kooliuuenduslased, võime sel puhul vaid rahuldusega konstateerida, et oleme seni taotlenud sihte, mis võidavad üldist tunnustust, ja seega võime alatud teed julgesti jätkata. See tee on demokraatlik tee ja viib meie rahvast kõrgema kultuuri poole. Selles teadvuses võib eesti kooliuuenduslaste pere asuda jälle oma vastutusrikkale tööle algaval kooliaastal. Kooliuuenduslaste ligemaid ülesandeid aga selgitame edaspidises.

Keeleõpetusest algkooli vanemais klassis.

Ants Udras.

Keeleõpetuse alal töötavad minul 5. ja 6. klass ühise kava järgi. Kuuest emakeele nädalatunnist kasutan keeleõpetuseks 3 tundi, nimelt: esmaspäeval 1 tund, teisipäeval, kolmapäeval, reedel ja laupäeval $\frac{1}{2}$ tundi (Vt. „Kooliuuenduslane“ nr. 5/6 — 1936., lk. 71). Õppeaasta kestel kujunes nende tundide jaotus aine käsitlemise mõttes enam-vähem šablooniliseks: esmaspäeval tutvutakse uue ainega, järgnevad pooled tunnid on rakendatud süvendamiseks, harjutusteks ja kontrolliks. Seega töötatakse igal nädalal läbi üks

keeleõpetuslik küsimus. Alljärgnev näide tegelikust tööst selgitagu mainitud töömoodust.

Nädalateema: nimi- ja omadussõna ainsuse osastavas ja mitmuse nimetavas (-d, -t lõpulisel), näit. „odavat paberit“ ja „odavad paberid“.

Esmaspäeval (1 tund) — ühine uue aine arutus. Kirjutatakse näitelauseid tahvlile, mida õpilased kirjutavad keeleõpetuse kausta*). Tuletatakse ja kirjutatakse reegel, mis õpitakse pähe. Koduseks tööks: kirjutada 4—6-lauselise lühijutuke, kus igas lauses oleks vähemalt üks sõna nõutavas vormis (-t või -d- lõpuline).

Teisipäeval (1/2 tundi) — kodutööde kontroll ja ettelugemine (10 min.). Sellele järgneb n. n. numbriline etteütlus. Selleks võtab iga õpilane puhta (kontsept-) lehe ja kirjutab lehe vasakule äärelle numbrid 1—10 etteõeldavate lausete või lauseosade jaoks. See valmis, algab etteütlus.

Etteütlus Nr. 15.

E. P.
19. 10. 36.

1. Peremees tahtis laadalt osta *tugevat hobust*.
2. Et hobuste hinnad *odavad*,
3. tahtis peremees osta kõige *paremat* looma laadalt.
4. „Küllap *paremad* hobused on juba ära võetud!“ arvas sulane Mats,
5. kes popsutas piibus *mõrudat tubakat*.
- 6.
- 7.
8. jne.
- 9.
- 10.

Esiteks õpetaja ütleb ette näitelehel märgitud 1. lause: „Peremees tahtis laadalt osta tugevat hobust.“ Siis ütleb õpetaja ette kriitilised sõnad: „tugevat hobust“, mille õpilased kirjutavad number 1. kohale. Nii siis, õpilased kirjutavad oma lehele ainult sõredalt trükitud sõnad eelpooltoodud näitelehel, milles seisnebki selle töövõtte iseärasus. Säherduse etteütelse hüve on see, et lühikese aja jooksul saame palju olulises vormis sõnu ette ütelda. Pärast etteütelse kirjutamist parandavad õpilased oma tööd, kas

*) Keeleõpetuse kausta (brošüüri) moodustavad läikpapist kaaned, kuhu musterklambritega kinnitatakse vihuformaadis paberlehed.

iga õpilane oma töö või vahetatakse tööd. Etteütlus oli kirjutatud tindiga, parandame pliiatsiga. Õpetaja ütleb kriitilised sõnad õiges vormis ette, õpilased teevad parandused, loendavad vead. Vigadeks arvatakse siin ainult lõpuvead -d või -t. Koduseks tööks: vigade parandamine; etteütluslehe teisele poolele peab iga õpilane vigase sõna (või sõnapaari) kohta kirjutama lause, kus esineks sõna õiges vormis.

Kolmapäeval ($\frac{1}{2}$ tundi) — tavaline lühietteütlus. Igas lauses esineb jällegi mõni sõna kriitilises vormis. Etteütlemine lõpetatud, kirjutab keegi õpilastest etteütluste õigel kujul tahvlile, teised parandavad selle järgi. See tehtud, loetakse vead, kusjuures arvestatakse juba iga õigekirjaviga. Vigade arvestamisel on meil kujunenud kindel kord: tähevead, sõnade silbitamisvead on terved vead, samuti on terve viga sõna vahelejätmise ja vahetamine. Kui ühes sõnas esineb mitu viga, siis loetakse seda üheks terveks veaks. Kirjavahemärkide- ja sõnade kokku-lahkukirjutamise vead on poolvead (ainult kui lause lõpul kirjavahemärk panemata, siis loetakse seda terveks veaks). Allpool näeme õpilase tööd parandatuna:

(8)

Etteütlus Nr. 16.

E. K.
20. 10. 36.

Arvasime, et ilusad sügispäevad on lõpenud ~ sest juba kauemat aega olid meil $\frac{1}{2}$ sajused ja külmad ilmad. Aga täna naeratas jällegi päike, näidates meile toredat värviküllast sügisloodust. Ka raadio teatas, et kõvemat külma pole vähemalt sell nädalal 1 oodata.

Parandanud R. L. $\frac{1}{2}$

Pärast parandamist õpilaste poolt antakse etteütluste õpetaja kätte, kes teostab kontrolli. Kui etteütlustes esineb mõni säherdune viga, mille kohta on võimalik tuletada reeglit ja koostada harjutusi, ja kui see viga esineb teatava õpilase töödes korduvalt, siis kirjutab õpetaja etteütluslehe (ja ka teistele kirjalikele töödele) ülemise äärele „arstim“ numbri — praegusel juhul (8). „Arstim“ on väike keeleõpetuslik tööjuhatis, kirjutatud margita postkaardile, mis numbriga varustatuna seisab koos teistega vastavas pappkastis õpetaja laual klassis.

8	Kel, mil, sel, sul, mul, tol, tal	8
<p>1. Pean meeles: ühekordse -l-ga kirjutatakse: kel, mil, sel, sul, mul, tol, tal.</p> <p>2. Koostan 5 lauset, kus esineb ühes ja samas lauses: a) kel ja kell; b) sel ja sell; c) mul ja mull; d) tol ja toll; e) tal ja tall.</p> <p>Näide: Õiget aega teab see, <i>kel</i> korralik <i>kell</i>.</p>		

Veel näiteid „arstimitest“.

15	Pärast jutumärke samas lauses väike algustäht	15
<p>1. Kirjutan 3-lauselise kõneluse alljärgneva skeemi põhjal:</p> <p>1) S _____!“ v.....</p> <p>2) S _____?“ v.....</p> <p>3) S _____,“ v.....</p> <p>_____ = otsene kõne; v = kirjaniku sõnad. S = suur algustäht; v = väike algustäht.</p> <p>2. Pean meeles: pärast jutumärke jätkatakse samas lauses kirjutamist väikese algustähega.</p>		

22	H-ga algavad sõnad	22
<p>Kirjutan „Väikesest õigekeelsus-sõnaraamatust“ 30 tuntu- mat sõna, mis algavad h-ga. Loen neid sõnu vähemalt 2 korda valju häälega, <i>hästi hääldades h-häälikut</i>. 10 sõna õpin pähe.</p>		

11	Päikese, väikese	11
<p>1. Pean meeles: valed on vormid „päikse“, „väikse“, õiged aga „<u>päikese</u>“, „<u>väikese</u>“.</p> <p>2. Kirjutan 2 lauset, kus esineb sõna „päikese“ ja 2 lauset, kus esineb sõna „väikese“.</p>		

Tööjuhataste see osa, kus nõutakse kirjutamist, täidetakse ette-
ütluslehe pöördel, „pean meeles“ osa õpitakse pähe. Teised ette-
ütλουςes esinevad vead parandatakse harilikus korras — kirjutatakse

lause õigel kujul ümber. Neid tööjuhatisi olen kasutanud ka kirjandites esinevate vigade parandamisel. Sellise parandamisviisiga saab õpilaste keelevigu ravida individuaalselt, sest peaaegu iga õpilane pöeb isesugust keelevigade „haigust“, mis nõuab eri „arstimit“.

R e e d e l ($1\frac{1}{2}$ tundi) — jällegi lühietteütlus, kuid juba kordamisainetel. Etteütllused olen koostanud ise, kusjuures olen püüdnud etteütlluse esitada väikese lookesena, lühijutukesena. Üksikute sidumatute lausete tarvitamine etteütllusteks kipub tooma õpilaste kirjalikesse väljenditesse „haukuva stiili“: õpilased avaldavad oma mõtteid üksikute iseseisvate lausete kaupa, mille vahel puudub loogiline side. Kui õpilastelt nõutakse ka keeleõpetusharjutuste koostamisel lühijutukese vormi (nagu näeme seda esmaspäevases koduülesandes), siis on sellel tööl veel stiiliõpetuslik ja kombineerimisvõimet arendav väärtus. Etteütlluste koostamisel olen tarvitanud ka õpilaste abi, välja kuulutades etteütlluste koostamise võistluse. Tingimused: etteütllus olgu 3–5-lauseline lühijutuke, kusjuures igas lauses esinegu vähemalt 2 keelelist „konksu“ käsitletud keeleõpetusmaterjali alalt.

Rohket materjali etteütlluste koostamiseks olen saanud vastilmunud P. Puusepa raamatust „Etteütllusi II“.

L a u p ä e v a l ($1\frac{1}{2}$ tundi) — kõneharjutuse pooltund. Põhimõte: õige kirjakeel areneb käsikäes õige kõnekeelega. Muidugi nõuame õpilastelt korrektset keelelist väljendumist igal tunnil, kuid siin tuleb õpilase kõnekeel erilise vaatluse alla. Õpetaja teatab paar päeva varem kõneharjutuse teema (vahel on see ka vabalt valitav). Selle järele valmistuvad õpilased kõneettekandeks: koostavad kava ja töötavad mõttes kõne läbi (soovikorral võib ka kõne üles kirjutada). Kõneettekande maksimaalne kestvus on 5 min. Nii saab poole tunni kestel kuulata 3–4 kõnelejat. Iga kõne võetakse pärast ettekandmist ühisele arutlusele: arvustatakse sisu, keelelist ladusust, ilmekust, märgitakse keelevead jne.

Näiteid kõneteemadest: „Minu koer“, „Laadal“, „Kooliteel“, „Miks peame puhastama hambaid“, „Minu kavatsusi eelolevaks suveks“, kokkuvõtteid loetud juturaamatutest jne.

Õ p i k u t e s t. Õpikut ja harjutustikku keeleõpetuses ma ei tarvita, sest ei ole leidnud sobivat. Olemasolevatel on see puudus, et neis õpilase energia kasutatakse ebaproduktiivselt: enamik ajast kulub raamatu teksti mehaaniliseks mahakirjutamistööks, mis vähe arendab. Minu arvates oleks kasulikum tarvitusele võtta säherdused harjutustikud, kus vähem kirjutamisvaeva ja rohkem keeleõpetust.

Kas-või harjutustikud matemaatika arvutusvihkude eeskujul: esita-tagu trükituid lünkadega lauseid (sõnu), kus õpilane täidab lüngad. (Sääraseid töövihke tarvitatakse Soomes; meil on neid I ja II kl.: Joh. Käis. Emakeele töövihk).

Tähtis on õpilase omakontrolli küsimus keeleõpetuses. Õpetaja kipub tihtipäälle muutuma mingiks töödeparandajaks automaadiks, kuhu „lastakse sisse“ vigaderohked tööd ja „võetakse välja“ punasega ümbertöötatud paberid. Nii on see koolis. Läheb õpilane ellu, ei saa ta enam õpetaja parandamisabi tarvitada, ja kui õpilane pole harjunud abi mujalt otsima, jäävad tema kirjalikud väljendused vigaderohketeks. Pääle selle halvab vigaderohke töö õpilase töömeeleolu. Sellepärast peame püüdma sinna poole, et õpilased õpiksid kasutama vahendeid, mille abil nad omi vigu ise suudaksid vältida. Säherduseks vahendiks on õigekeelsuse sõnaraamat, milline raamat minu andmetel õpilaste seas kahjuks vähe on levinenud, kuigi ametlikult nõutakse E. Muugi „Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu“ tarvitamist kirjalike tööde parandamisel. Olen mainitud raamatu viinud klassi üldiseks tarvitamiseks, kirjutanud tööjuhiseid raamatu käsitamise õppimiseks, kuid omaseks õpilastele pole see raamat siiski saanud. Tundub, et „väike“ sõnaraamat on algkooli jaoks siiski veel „suur“ ja tarvitamisviisilt keeruline. Peaks koostatama algkooli tarvis erisõnastik, mida oleks suutelised kasutama õpilased alates 4. klassist. Sõnastiku muretsemine tuleks teha õpilastele kohuslikuks. Evides sõnaraamatut tutvuvad õpilased varakult alfabeedilise järjestusega, mis tähtis praeguses kultuurelus: samas süsteemis on korraldatud näit. entsüklopeedia, mitmesugused nimekirjad, raamatukogude kataloogid, kartoteegid jne.

Kuna meil on päevakorras õpikute standardimise küsimus, võiks kaalumisele tulla järgmine keeleõpetuslikkude raamatute ja abiraamatute süsteem algkooli 4.—5.—6. klassile (lähtudes põhimõttest, et algkooli nooremais klassis oleks keeleõpetus otseses seoses lugemismaterjaliga):

1. Keeleline käsi- ja sõnaraamat õpilasile. Käsiraamatu osa sisaldaks vajalikke õigekeelsus- ja stiilõpetuslikke reegleid ühes näidetega. Sõnaraamatu osa teenigu nii õigekeelsus- kui ka võõrsõnade sõnastiku ülesannet. Metoodiliselt olgu raamat koostatud nii, et teda saaks õpilane kasutada kogu algkoolis viibimise ajal (4., 5. ja 6. klassis) ja ka edaspidi elus.

2. Keelelised harjutusvihud õpilasile, igale klassile eraldi, kokkukõlastatud eelmise raamatuga.

3. Kontrolltööde kogu, seoses eelmisega.
4. Etteütluste kogu ja metoodiline käsiraamat õpetajaile.

Lugemisõrskuse „teisest astmest“ ja selle õpetamisest.

Paul H ä r m.

Lugemist töövõttena kasutatakse meie koolides kõige rohkem liitklasside emakeele-tundides, teiste ainete töökäigus suhteliselt vähem. Ent koolis korraldatud lugemine ei suuda võistelda samanimelise toiminguga koduste koolitööde hulgas. Kodune ajaloo, maateaduse, loodusõpetuse või emakeele õppimine toimub ikka harilikult lugedes, väga sageli — vaikselt lugedes. Selleks avatakse õpperaamatust vastav päätükk ja loetakse raamatu sulgemiseni ja käest panekuni. Koolis sellise lugemis-õppimise tulemusi kontrollides ilmneb huvitav nähtus: kaunis kogukas rühm klassi koosseisust ei suuda midagi seotumat ja tervilikumat esitada oma kodusest tööst, kuigi vannub ja kinnitab, et kodus on loetud ja õpitud. Teine rühm moodustub neist õpilasist, kes esitavad oma õppimise tulemused ladusas, raamatulikus sõnastuses, ei eksi palju õpperaamatu vastava päätüki sisu, faktide järjestuses. Kui aga hakatakse samade päätükkide sisu käsitlema veidi sügavamalt ja laiemalt, siis tavaliselt on ka ladusalt jutlustajate tarkusel lõpp ja olukorra peremeheks muutub väike murdosake kogu klassist. See patustab küll õpperaamatus leiduva aine järjestuse vastu, ka pole seletuste keel alati raamatulikult sile ja voolav, ent sel on ülevaatlilik ja õige käsitus kõnesolevast, teatud kindluse- ja eksimatustunne enda ja oma töö kohta. Vaadeldgem niisuguse rühmitamise põhjustest üht kaunis mõõduandvat.

Need õpilased, kes nii sageli vannuvad ja tõendavad, et nad on lugenud ja õppinud, ent sellest hoolimata loetust-õpitud kooli kaasa toovad vaid pilla-palla-paisatud riismed, harilikult „jalutavad“ kodus vastava päätüki kord või kaks läbi ja lausuvad siis endale raamatut sulgedes: see on õpitud. Nad loevad tavaliselt vaid silmadega, otsekui ratsutades, et aga read ja leheküljed rutem lõpeksid. Tarvet süvenemiseks, mõtlemiseks, võrdlemiseks nad ei tunne. Loetu kõik osad on neile ühtlaselt tähtsad ja tähtsusetud.

See osa klassist, kes on tuntud osava ja ladusa jutustajana, ei erine oma lugemisviisilt palju äsja mainituist. Nad harras-

tavad sedasama „silmadega ratsutamist ja jalutamist“, ent veidi suurema andumuse ja vastutustundega. Neid selles toimingus rohkesti abistab loomupärane mehaaniline mälu. Sellest ongi tingitud nende seletuste raamatulik „stiil“, faktide järjestus jne. Ent töötulemuste kvaliteet jääb kummalgi rühmal peaaegu samale tasemele. Vahe on vaid selles, et esimese rühma esindajad jutustavad üsna vähe ja katkendlikult, teise omad aga lobisevad voolavamalt ja lühemate „mõtlemispausidega“. Kolmandal rühmal, sel üsna väikesel, on alati midagi selgesti ja arusaadavalt seletada, ta töötulemused on teiste omast päa võrra pikemad, üldiselt kaalukamad ja püsivamad. Õpetaja tunneb ja teab, et need õpilased on eliitosa klassist, omavad loomupärast intelligentsi, süvenemistarvet, töötõsidust, oskavad ise võrrelda, kujutella ja järeldusi teha. Loomulikult valmistavad sellised õpilased õpetajale vaid häameelt ja sageli ta ei saa vältida kiusatust manitseda oma klassi massenamikku „lihtüleminekuvormelina“ kõlavate moraalihüüetega: Nii peaksite teiegi õppima! Nii peaksite teiegi oskama!

Seda „nii-oskamist“ on loodus oma varasalvedest kinkinud vaid äravalituile. Suur enamik peab tema omandamiseks õppima, töötama, pingutama, sest just tema puudumisest ongi tingitud need igasugused tõendused, vanded, soravad seletused, — kahjuks ka lagedus ja tühjus nende taga.

Kaldun arvama, et väga suurel määral ülalpool esitatud nähteid põhjustab õpilaste puudulik lugemisoskus. Viimasega on mõeldud eeskätt oskust ja võimet näha, kuulda ja tunda kõike seda, mis on peidetud tähtedeks nimetatud trükimustalaigukeste taha.

Lapsed oma olemuselt ei ole just eriti sügavad, tõsised ja asjalikud. Neile on omasem kergus, pinnapäälsus, hoolimatus. Kui neid omadusi varakult ei hakata ümber vormida ja pidurdama siis nad lapse sirgudes ka sirguvad ja hakkavad vastavalt väljenduma ja domineerima. Iga klassiterviku enamik kuulub just nende hulka, keda tuleb pidurdada ja ümber vormida, kelle hoolimatust pinnapäälsust, süvenematust peab tõkestama ja vaos hoidma.

Ka lugemiseiga seoses olevate tööde puhul tuleks kõike eelnevat silmas pidada. Selleks esimeses järjekorras lugeva iseloomuga töökäigust peaks kaotama võimalused „silmadega jalutamiseks ja ratsutamiseks“, kasutuks pähetuupimiseks ja nende asemele looma moodusi sisu suuremaks omandamiseks, mõistmiseks, hindamiseks. Selleks, arvan, tuleks senisest rohkem hoolitseda koduste lugemiste

(õppimiste) sisustamise ja juhtimise eest ja erilist hoolt pühendada koolis korraldatud lugemistöödele (vaikne lugemine jne.). Aegamööda peaksid kaduma korraldused, „homseks võtke see ja see lugeda“, või: „järgmiseks korraks õppige see ja see“. Keskpärane õpilane, kel kõigele muule lisaks tubli annus pinnapäälisust ja ükskõiksust, ei suudaks sellise korralduse põhjal ka parimast õpperaamatust midagi erilist ära õppida, omandada. Tal puudub vajalik taip olulisema eraldamiseks vähem-tähtsast. Ta kas tuubib kõik endale midagi aru andmata pähe või sooritab „kiirmarsi“ läbi vastava päätüki. Ta jääb endiselt pinnapäälseks ja ei omanda kunagi teatud oskusi õieti lugemise alalt, kui õpetaja neile „homseks-võtmise“ korraldustele ei lisa täpsemaid juhtnööre: mida tuleb lugedes (õppides) eriti silmas pidada, mis ei oma erilist tähtsust, mille üle vaja järele mõelda, mille kohta lisaseletusi hankida jne. Viimasel juhul õpilane saab endale teatud toe või aluse „jalge alla“, millel ta võib kindlasti liikuda ja tegutseda; töö iseloom ja ulatus on piiritletud, ta ei koba enam teadmatuses, ei ole abitu. Aga „kiirmarsist“ peab ta loobuma, sest „tõkked“ on ees. Nad sunnivad teatud määral süvenema, koonduma, rohkem seesmiselt tööutama ja kaasa elama. Süvenemine ja koondumine soodustavad aga sisu mõistmist, teatud elunähtuste nägemist, hindamist, arusaamist, lõppeks neist moodustub üldine arenemine, täienemine, mitmekesistumine.

Kaldun arvama, et õiged algmed õieti lugema-õpetamiseks tulevad siiski anda-õpetada emakeele õpetajal vastavatel tundidel. Järje- ja kavakindel töö sel alal on paratamatu. Lugemisoskus selle sõna kõige laiemas ulatuses kuulub väärtuslikumate oskuste hulka vaid siis, kui ta omanik oskab teda õieti ja edukalt oma kasuks ja hüvanguks tarvitada. Kõik algused on visad ja rasked. Ent kui need on ületatud, siis ei jää „tooreks“ nende meeled. Kui õpilast on õpetatud lugema ja nägema lugemikus leiduvate lugemispalade sisu, siis ta aegamööda hakkab taipama ja oskama, kuidas lugeda päätükke ajalooõpikust või piiblitlugederaamatust. Kindlasti nii kaugele ei jõuta moraaliveormelitega „nii peaksite teiegi oskama“, samuti mitte „tööjuhatustega“: „nüüd lugege seda ja seda“ või „järgmiseks korraks õppige see ja see“.

Lõppeks kõige eelmise kokkuvõtteks ja „illustratsiooniks“ esitan Aino Kalda „Bernhard Riivese“ käsitlusel minu õpilastel (mitte-liitklass!) koolis ja kodus kasutada olnud lugemise juhatus-kava. Ta ei pretendeeri tiitlile „eeskujulik“. Ta tahab vaid näidata tea-

tud võimalusi ja võtteid eespool puudutatud pinnapäälsuse ja süvenematus eemale tõrjumiseks lugemistööst ja illustreerida mõisteid „õige lugemisoskus“ ja „õieti lugema-õpetamine“. Esitatud võtted pole ainsad ja ainuvalitsuslikud. Nende leidmiseks ja loomiseks on igal õpetajal vabad käed. Mida suurem nende hulk, seda enam võimalusi uudsuseks ja mitmekesisuseks lugemisjuhatustes ja töökäigus.

Bernhard Riives.

Aino Kalda jutustus.

Lugemisjuhatatus.

Sissejuhatuseks ühine keskustelu 1905. aasta sündmustest meie maal (4 kl. ajalootundide andmeil).

1. Tutvun tüki sisuga, kerge joonekesega kriipsutan alla võõrad sõnad. Pärast märgin nad sõnadevihikusse.
2. Kavastan (sisu ja sündm. järgi) vihku.
3. Vihku: lühisõnaliselt ranna kihelkonnas mässu päevil toimunud seadusevastasused (saab 4 punkti).
4. Vihku koht B. R. kirjeldusest (lhk., ülalt reast rida allapoole). Seletus: lhk. 97, ülalt 4. reast 10 rida allapoole.
5. Paruni ja B. R. vahelise viha algpõhjus.
6. Vihku lühisõnaliselt: milles süüdistati R.? (Saab 5 punkti).
7. Loen hoolega tunnistajate seletusi R. kohta.
8. Püüan leida seletust R. kiriku põlgamisele.
9. Kohtuotsuse mõju R-le.
10. Võrdlen R. kohtutuppa tagasituleku kirjeldust ja vastavat pilti lugemikus. Mis vastab, mis ei?
11. Ohvitser suhtus peksule kui igapäevasele asjale. Leian vastavad read raamatust. (Ohvitseri sõnad).
12. Koostan ohvitseri ja R. kõnesõnadest kahekõne. R. lausete ette, mis mulle eriti meeldivad, teen risti.
13. Tuletan meeles kõike, mis räägib R. kui orjuse-selja sirutajast.
14. Leian sõna, mida tarvitatakse R. taoliste meeste kohta.

Ideaalne oleks, kui õpetaja suudaks igaks lugemiseks nii koolis kui kodus anda õpilastele kirjaliku lugemisjuhatuse teatud arvu punktidega. Ent palju oleks kasu sellestki, kui õpilased nende järgi saaksid nädalas vähemalt kord lugeda-õppida. Ei taha uskuda, et nende otstarbekohasus ja kasulikkus võiks tekitada kahtlemist ja umbusku.

Märkus: Lugemise tööjuhatusi on ilmunud R. Reimanilt. Toim.

Soomekeelse koolikirjanduse uudiseid.

Y. Blomstedt — E. Hämäläinen — V. Valorinta. Maalaiskansakoulun kuvaanto- ja käsityösarjat. 2 vihku, Werner Söderström Osakeyhtiö. Hind ? 1937. a.

Need kaks vihku sisaldavad 76 tahvlit jooniseid sepitsemise ja meeskäsitöö alalt kõigile algkooli klassidele. Sisult jagunevad töönäited 5 ossa: 1) Maalaisarja-tööd, mis valmistatakse kõige lihtsamast materjalist (kepikestest, puuhalgudest, lauast) päämiselt noa ja sae abil. Siin esinevad sellised tööd, nagu kurnimäng, kettamäng, keeglimäng, luua- ja rehavaras, kelk, lihtne redel, lihtsad aiatööriistad, pukkjalad, hüppenööri alused, hiirelõks, järg (pingike) ja palju teisi esemeid, mida tarvitatakse maal. See ala on eesti koolidele peaaegu täieline uudis. 2) Mänguasjad — lauast saetud loomad, inimeskujud, puuklotsidest valmistatud mängu-esemed. 3) Leppäsarja — ümmargusest leppapuust valmistatud mänguasjad (vankrikesed, kärukesed, vedurikesed, loomad, nukumööbel) ja tarbeesemed (soolatoos, kapake jne.). 4) Luonnosarja — loomulikust kadakast, kuusest, lepast, pajust, ka kase-tohust tehtud esemed (vibu, varn, ajalehehoidja, kahvel, lusikas, nuga, pajupill, viht, luud, matkatarbed ja palju teisi. 5) Puutööd kitsamas mõttes, materjali täielikuma töötlusega. Kõigi tööde jaoks on antud üksikasjalikud joonised; tööd ise on mitmekesised, praktilised.

Tööõpetuse värskenduseks ja mitmekesistamiseks on need vihud teretulnud ka eesti õpetajatele.

M. Sirkkola. Oman työn koulu. Werner Söderström. 144 lk. Hind 20 Smk. 1936. a.

Kooliuuendusliikumine on Soomes hoogsalt kasvamas ja süvenemas. Seda tõestab kõige selgemini see suur arv uuenduslikke töö- ja käsiraamatuid, mis viimase paari aasta jooksul on Soomes ilmunud. Käesolev raamat on kokkuvõtte sellest uuenduslikust tööst mida tehakse Heinola seminari harjutuskoolis. Üldosas käsitletakse Soome algkooli arengut ja tänapäevast seisukorda (liitklassid, vuorokurssit = üleaasta korduvad kursused 2 klassi jaoks). Tegelikus osas on esikohal individuaalne tööviis, tööjuhatused, õppejutt, üldõpetus, ka koolikord. Töönäiteid tuuakse kõigi õppeainete alalt. Viimane päätükk on pühendatud õpetajale ja tema kutsetööle.

Nagu autor ise mitmes kohas kinnitab, on ta pidevalt jälginud kooliuuendustööd eesti koolides ja kasutanud muu seas ka neid

põhimõtteid ja praktilisi juhiseid, mida sisaldab J. Käisi „Isetegevus ja ind. tööviis“.

„Oman työn koulu“ on kirjutatud kerges, elavas keeles. Autorit kannab sügav innustus ja kindel usk kooliuuendustöö tähtsusse ning edusse. Kõige selle tõttu on raamat väga huvitav ka eesti kooliuuenduslasile. Ta on ka kättesaadav juba neilegi, kelle soome keele oskus polegi eriti täielik.

Joh. Käis. Uuden koulun työtapoja. Omatoimisuus ja työohjeiden käyttö kouluopetuksessa. Otava. 1937. a. 238 lk. Hind 42 Smk.

See raamat on sama autori teose „Isetegevus ja ind. tööviis“ tõlge; tõlkijaks on Helsingi koolinõunik *Aarne Huuskonen*. Soomekeelne väljaanne on varustatud veel uute piltidega, mis kujutavad õpilaste tööd ja elu kaasaegses koolis. Raamat kuulub Soome Rahvakooliõpetajate Edasiharimisühingu väljaannete sarja 3-nda numbrina.

Teose kohta on ilmunud juba häid hinnanguid. „Kansakoulun Lehti“ 1937 — nr. 10 toob tervelt „Kasvatuses“ 1935 — nr. 8 ilmunud B. Rea arvustuse. Ajaleht „Uusi Suomi“ avaldab 1937 — nr. 182 pikema arvustuse päälkirja all „Tähelepanav kasvatusteaduslik teos“, milles ms. lausutakse, et „paremat soomekeelset sissejuhatust uusimaisse kasvatustooludesse tänapäev ei ole vist saadaval, nii et teos täidab küllaltki tähelepanava lünga meie kirjanduses“.

K. Merikoski. Kansakoulun työkirjat. Valistus. Helsinki. 158 lk. Hind ? 1936. a.

Teatavasti tõusis kooliuuendusliikumises Soomes kiiresti esikohale üks selle praktilisi alu — brošüürtööd (työkirjat). Esimest korda äratasid nad laiemat tähelepanu 1934. a. koolinäitusel Sortavalas. Samal aastal ilmus ka esimene meetodiline raamatuke töökirja'de kohta „Miten työkirja tehdään“ (36 lk., illustreeritud) Soome kooliuuenduse eestvõitleja *Ukko Kivistö* sulest.

Käesolev teos on mainitud raamatule tõhusaks täienduseks. Alguses autor selgitab töökirja'de üldmeetodilisi aluseid, toonitades eriti töökirja tähtsust õpilaste individuaalses ja isetegevas töös. Sellele järgneb päätükk töökirja'de tegelikust valmistamisest (töövahendid, kaunistamine jne.). Suurem osa raamatust aga sisaldab rohkesti näiteid ja ülesandeid brošüürtööde praktikast. Ka selle praktilise raamatuga tutvumine on eesti õpetajaile kasulik ja huvitav.

Õpilaste töövihkudest on ilmunud veel:

U. Kivistö — Y. Väänänen. Äidinkieli II ja III. Harjutusvihud yläkansakoulu 2. ja 3. klassile (= 4. ja 5. õppeastale). Vihud

sisaldavad keelelisi ülesandeid, mis täidetakse otse vihus, selleks jätetud vabal kohal. Hind Smk. 4.50.

U. Kivistö — T. Herna. Laskento II. Matemaatika-töövihk
yläkansakoulu 2. klassile. Hind Smk. 5.—.

Vaata ka „Kooliuuenduslane“ 1937, nr. 2.

Hõimunurk.

Virolais-suomalainen koulukokous Helsingissä*).

Virolais-suomalaisen koulukokouksen avajaiset tapahtuivat tk.
avamis- toimus(ivad) selle
koosolek kuu

15 p:nä klo 9 Vanhassa ylioppilastalossa.

Kokouksen avauksen toimitti opetusministeri U. Hannula
lausuen mm.:

muu seas

Minun mitä mieluisin velvollisuute(ni) on lausua Teidät arvoisat
kõige meeldivam (minu) kohus austatud
kokouksen osanottajat tervetulleiksi. Erityisesti tahdon tämän
Eriti selle

tervetuliaistoivotuksen kohdistaa teille, kunnioitettavat virolaiset
tervitussoovi suunata lugupeetud

ystävämme ja vieraamme. Loma(nne) ja kotoiset askareenne kes-
(meie) sõbrad (meie) külalised (Te oma) puhkuse te omad talitused

keyttäen olette te saapuneet tänne yhdessä meidän kanssa(mme)
katkestades siia koos meiega

kestustelemaan ja neuvottelemaan koulukysymyksistä. Niistä on
täysi syykin neuvotella, sillä ne koskevat meille kaikille tärkeätä
põhjuski sest puudutavad tähtsat

ja läheistä asiaa: nousevan Viron ja nousevan Suomen nuorison
tõusva

kasvatusta.

Käsitykseni on se, että pienten kansojen voima lopultakin
Minu arusaamine väikeste jõud lõppude-
lõpuks

riippuu siitä, kuinka korkealla ne pystyvät kansallisen kulttuurinsa
suudavad

kohottamaan. Suomen tietä vapautteen on ollut omiansa suuressa
tõstma (eesti k.: tõsta) vabadusse kohane suurel

määrin helpoittamaan se sivistystyö, mitä jo menneitten polvien
määräl hõlbustama haridus- möödunud põlvede

aikana tässä maassa suoritettiin. Tätä työtä on Suomen opettaja-
ajal

*) 2. Eesti-Soome koolikongressi töö kokkuvõte vt. „Õp. Leht“ 1937,
nr. 24/25, 26/27 ja „Kasvatus“ 1937, nr. 6.

kunta itsenäisyytemme aikana menestyksellisesti jatkanut. Vapau-
meie iseseisvuse
temme on voimakkaan sivistystyön turvin lujittumistaan lujittunut
varjuga, toega alatasa kindlustunud
ja tässä mielessä opettajan elämäntehtävää kansansa kasvattajana
oma rahva
ei voida kyllin korkealle arvioida...
hinnata

Samalla kun julistan tämän koulukokouksen avatuksi, samalla
kuulutan

pyydän kokoukselle tuoda tasavallan hallituksen terveiset sekä
palun (lubada) tuua, vabariigi valitsuse
avaldada

toivomuksen, että tämä kokous parhaimmalla tavalla onnistuisi.
soovi parimal viisil õnnestuks

Järgmine Soome-Eesti koolikongress peetakse Eestis.

Et 2. Soome-Eesti koolikongressi kirjeldus on toodud juba „Õp. Lehes“ ja „Kasvatuses“, ei hakka me siin kirjeldama selle õnnestunud kongressi töökorraldust ja tulemusi. Järgmine ühis-kongress aga peetakse Eestis, arvatavasti 1939. a., sest 1938. a. tuleb meil üldlaulupidu, mille ettevalmistustest suurem hulk õpetajaid osa võtavad.

Teatavasti oli kongressi ajal korraldatud ka ulatuslik Soome koolinäitus, kus esinesid mitmesugused koolitüübid (vt. „Õp. Leht“ nr. 26/27). Kongressi korraldajad ootasid ka Eesti koolide osavõttu näitusest, mis aga mõnesugustel välistel põhjustel ei olnud teostatav. Kuid eeloleva kongressi puhul tuleb meil korraldada Eesti koolinäitus. Et see saavutaks hästi oma eesmärgi, tuleb aegsasti alata ettevalmistusi.

Muidugi peaks see üritus kujunema kooliuuendusnäituseks laiemas mõttes, esitades õpilastöid uusimate õppe- ja kasvatusviiside alalt. Loodame juba lähemal ajal tuua vastava kava, mis võiks olla ettevalmistustööde aluseks.

Trükitud 6. augustil 1937. a.

Toimetuse aadress: Tartu, Tähe 77-3.
Vastutavtoimetaja Joh. K ä i s.

Väljaandja Ü. K. Ü. «Õpetaja», Tallinn, Pühavaimu, 11.

Kirjastus o.-ü. „Täht“ trükkkoda Võrus 1937.

Hind 25 senti.

Kirjast. o.-ä. „Täht“ trükikoda Võrus, 1937.